

Andres Kuperjanov 60

22. mail 2018 tähistas 60. sünnipäeva Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna teadur Andres Kuperjanov, kelle huvikeskmes on olnud rahvausundi kosmoloogilised ja tähistaeva nähtustega seotud rahvaluule aspektid, puudega seotud rahvaluule ja kombestik ning Eesti ja Bulgaaria usundiliste nähtuste võrdlemine. Ta on folklooriajakirjade *Folklore: EJP* ja *Mäetagused* kaastoimetaja alates ajakirjade esmailumisest 1996. aastal, samast aastast on ta ka folklooriserveri Haldjas arendaja, infotehnoloogiliste võtete folkloristikasse juurutaja, mitmete fotonäituste ja arvukate veebiväljaannete autor.

Andres Kuperjanov lõpetas 1980. aastal Tartu Riikliku Ülikooli füüsika-keemia-teaduskonna füüsika erialal. Aastail 1980–1996 töötas ta Tõravere Observatooriumis elektroonikainsenerina tähefüüsikute projektide juures. Sellega seoses võib ta uhkusega lausuda, et on töötanud personaalarvutitega 1980. aastate varasest algusest. Sellesse perioodi kuulub muidki arvutite ja arvutivõrkudega seotud projekte. Ta on ka MTÜ Tartu Tähetorni Astronoomiaringi asutajaliige ja panustanud täheteaduse populariseerimisse väga avara teemaringiga. 1990. aastatel alustas ring harrastusastronoomide kokkutulekutega perseiidide tähesaju ajal, et ühendada astrofüüsikute loengud tegevusega, mida harrastatakse kogu maailmas – langevate tähtede loendamine ja augustiõise tähistaeva vaatlused. Võimatu on loendada osalejaid õpilastest vanemate huvilisteni, igasuguste erialade asjatundjaid, kes on kokkutulekul saanud tähepisiku.

*Ragusas, Itaalias.
Mare Kõiva foto 2018.*

Tähetorni astronoomiaring tegutses juba varem, algselt Hugo Raudsaare, hiljem valdavalt Tõnu Tuvikese eestvedamisel, ja praegune tegevus on kunagiste vaatluste ja laiemale huviliste kogukonnale loengute pidamise järjepidevuse hoidja.

1995. aastal alustas Andres Kuperjanov astrofüüsika uurimisaluste nähtuste peegelduste käsitlemist rahvakultuuris. Aastail 1996–1999 oli ta Eesti Keele Instituudi folkloristika osakonnas tööl teadurina, ülesandega uurida rahvaastronoomiat. Aastast 2000 on ta valitud Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna teaduriks, ta on Eesti-uuringute Tippkeskuse liige.

2002. aastal kaitses Andres Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalteaduste instituudi juures filosoofiamagistri teaduskraadi teemal “Eesti taevast. Uskumused ja tõlgendused”, mille alusel avaldatud samanimeline raamat on olnud suure lugejamenuga erialaseid väljaandeid 21. sajandil. Seda ilmselt ka põhjusel, et taevaste nähtuste kirjeldamisel antakse teavet teaduslike leidude kohta ja esitatakse sama nähtuse rahvapäraste külje analüüs. Andres Kuperjanov kuulub mitmetesse erialaorganisatsioonidesse, ta on Tartu Tähetorni Astronoomiaringi asutaja- ja tegevliige, Eesti Muinasteaduste liige. Alates 1998. aastast on ta Rahvusvahelise Etnoloogia ja Folkloori Seltsi religioonietnoloogia töörühma (Ethnology of Religion, <https://www.siefhome.org/wg/er/index.shtml>) liige, 1999. aastast Rahvusvahelise Etnoloogia ja Folkloori Seltsi rituaalse aasta töörühma (The Ritual Year, <https://www.siefhome.org/wg/ry/index.shtml>) liige, alates 2011. aastast kuulub ta Rahvusvahelise Rahvajutu-Uurimise Seltsi (International Society for Folk Narrative Research – ISFNR) töörühma Usundiliste Narratiivide Võrgustik (Belief Narrative Network, <http://www.isfnr.org/index2.html>). Ta on Rahvusvahelise Antropoloogiliste ja Etnoloogiliste Teaduste Ühenduse (The International Union of Anthropological and Ethnological Sciences – IUAES) liige aastast 2009.

Teadlasena on Andres Kuperjanov panustanud interdistsiplinaarsesse uurimisse, loonud eesti etnoastronoomia iseseisva tugeva uurimissuunana ja arendanud seda pika-aegse uurimistegevusega. Ta on korraldanud mitmeid välitöid, sealjuures ka väljaspool Eestit, nt Keenias, Bulgaarias, Sloveenias. Hinnatav on, et välitööde materjali on ta vormistanud sageli ka võluvateks näitusteks, nt “Keenia. Pilte ja hääli välitöödel”.

Siinkohal on põhjust tulla tagasi personaalarvutite, maailma esimese erialase folklooriserveri Haldjas, folkloristide arvutivõrgu rajamise, arendamise ja võrgutoimingute järelevalve juurde, mida ta tänaseni teeb. Eesti arvutiseerimise ajaloos on folkloristidel oma mitteturunduslik, aga sisuline, eriala promoveeriv ülesanne. Arvutiloo ja Haldja-loo seigid vajavad helgesilmset ja üldistavat käsitlemist, seal on Andresel oma kindel osa.

Arvutiseerimislugu on ulatuselt sama lai kui aastasadu teadlastele üllatusi toonud astraalmütoloogia.

Ees on palju viljakaid aastaid, et kogutud andmeid asetada erinevasse raamistusse ja neid hinnata. Arendamisel on analüütilised abivahendid folkloristide igapäevase töö hõlbustamiseks. Soovime oma erudeeritud ja kenale kaaslasel edu järgmistele projektidega ja rõõmu käesolevast eluetapist.

Piret Voolaid, Mare Kõiva

Folkloristid andsid panuse rahvusvahelisse jätkusuutliku turismi koostööprojekti

25.–27. veebruarini 2018 toimus Klaipėdas Nordplusi projekti “Sustainable Tools 4 Trainers” (T4T) neljas ja ühtlasi viimane projektikohtumine, kus esitleti sihtrühmale projektitulemusi, mõeldi valminud koolitusmaterjalide edasise levitamise üle ja tehti plaane uuteks jätkuprojektideks.

Projektis (2016–2018) osalesid kuus organisatsiooni Islandilt, Eestist, Lätist, Leedust ja Soomest eesmärgiga arendada välja täiskasvanukoolituse õppematerjalid jätkusuutliku maaturismi edendamiseks. Eesti Folkloori Instituudi panus seisnes ekspertnõuannete andmises rahvajuttude, usundi ja muu pärimuse kaasamiseks maaturismiettevõtete pakutavasse turismikogemusse. Projekti avakohtumine toimus 2016. aastal 23.–26. augustini Sandgerðis (Island), seal pandi paika projekti konkreetsemad arengusihid.

Projekti eesmärk oli luua platvorm kogemuspõhiste ja innovaatiliste lähenemiste jagamiseks täiskasvanute koolitamisega tegelevate Põhja- ning Baltimaade organisatsioonide seas. Projekti põhiväljundiks on koolitusmaterjalid “Tools for Trainers in Sustainable Tourism” (<https://t4t.yolasite.com>) – projektipartnerite ja teiste organisatsioonide kogemuste ja heade tavade põhjal kokku pandud veebipõhine infokomplekt, mida saab kasutada maaturismiettevõtete koolitamisel praktilise abivahendina.

Projektimeeskond tutvus Žemaitija rahvuspargis (Leedu) kohalike talutoidutraditsioonidega. Jukka Kallio foto 2018.

Teisel projektikohtumisel, mis toimus 2017. aasta jaanuaris Riias, pani projektimeeskond paika täpsema tegevusplaani ja määras koolitusmaterjalide valmistamise tööjao- tuse, Eesti esindaja Reet Hiimäe ülesandeks jäi valmistada illustreeritud materjalid loodus- ja kohapärimuse, piirkondlike rahvajuttude ja uskumuste ning tähtpäevatahis- tuste kasutamisevõimaluste kohta tänapäeva maaturismis. Kolmas projektikohtumine (2017. aasta oktoobris Nelijärvel) võimaldas osalejatel saada juba esialgset tagasisidet sihtrühmalt ja leida täiendavad suunad materjalide väljatöötamiseks (nt temaatiliste lühivideote lisamine).

Loodame, et projekti käigus valminud materjalid aitavad suurendada sihtrühma oskusi ja pakutavate teenuste kvaliteeti maaturismi valdkonnas.

Reet Hiimäe

August Milts – filosoof eetika ja elulugude vahel

Ühe rahva vaimsure kestvust ei määra mitte üks põlvkond, vaid oma traditsioonide alalhoidmise määra kolme põlvkonna vahelises suhtluses. August Milts¹

2018. aasta mais tähistati Läti suulise ajaloo uurimise algataja filosoofiadoktor August Miltsi (1928–2008) 90. sünniaastapäeva.

August Milts sündis 28. mail 1928. aastal Līciši talus Līvāni kihelkonnas Latgales. Lõpetanud Līvānis majandus- ja tehnikaalase kooli, läks ta Riiga, et oma õpinguid jätkata. Ühe aasta oli ta Läti riiklikus teatriinstituudis ja astus seejärel Läti riikliku pedagoogilise instituudi ajaloo-osakonda. Ülikooli lõpetamise järel siirdus ta Leningradi ülikooli filosoofia osakonna aspirantuuri. Aspirantuuris kirjutas ta eetika- ja esteeti- kateemalise kandidaadiväitekirja, mille kaitses 1967. aastal. Filosoofina spetsialisee- rus Milts eetikavaldkonnale. Olles kauaaegne Läti ülikooli õppejõud (Milts töötas seal aastatel 1971–2000) ning paljude raamatute, õpikute ja populaarteaduslike artiklite autor, pühendus Milts eetilise mõtte ajaloo ja indiviidi identiteedilooma omavaheliste seoste uurimisele. Nõukogude aja lõpul süvenes ta rahvusliku taasärkamisega seotud emotsioonidesse, tõlgendades neid indiviidi vaimsete väärtuste vaatepunktist.

Nõukogude ajal kirjutatud Miltsi raamatud “Harmoniskais un disharmoniskais per- sonībā” (Harmooniline ja disharmooniline isiksus, 1979) ja “Esejas par morāli” (Esseed kõlblusest, 1985) sisaldavad esimesi märke läti rahvusliku taasärkamise tõusust. Milts jätkas teadustööde publitseerimist ka taasiseseisvunud Lätis, ning need on tänapäeval endiselt aktuaalsed nii üliõpilastele kui ka teadlastele, kes tegelevad ühiskonna ja inimsuhete uurimisega.

Miltsi uurimishuvisid ja suundumusi silmas pidades on ootuspärane, et ta jõudis elulugude ja mälestuste kogumiseni. 1988. aastal sai temast Läti Kultuuri Sihtasutuse juures tegutsenud inimestelt kogutud mälestuste arhiivi *Cilvēkarhīvs* nõukogu esimees. Kui Läti Teadusnõukogu kiitis 1992. aastal heaks Läti suulise ajaloo projekti, hakkas Filosoofia ja Sotsioloogia Instituudi juures tegutsema Läti suulise ajaloo uurimisrühm,

*August Milts esinemas suulise ajaloo seminaril Läti Ülikoolis 2007.
Foto Māra Zirnīte erakogust.*

mida asus juhtima taas August Milts. Võib tõdeda, et see on just Miltsi teene, et Läti sotsioloogias juurdus uus paradigma, mille raames hakati mälestusi, vaatamata nende subjektiivsusele, võtma kui olulist sotsiaalteaduste uurimisallikat. See uurimisviis eeldas pöördumist inimeste poole, tahet neid tähelepanelikult ja austusega kuulata ning mõista neid üldisemaid seoseid, mille kaudu inimesed sõlmuvad sotsiaalse mälu ja sotsiaalsete suhete võrgustikuga. Kui 1990. aastatel korraldati välitöid, sh ka Läti pagulaskogukondade küsitlemiseks välismaal, oli Milts nende tööde juures asendamatu liider. Ta oskas siduda uurimisrühma kuulunud intervjuerijate töö ühtseks tervikuks, osutades viisile, kuidas vägagi erinevate kogemustega inimeste lugusid saab omavahel ühitada üldajalooliste sündmuste kaudu. Ühtlasi koolitas ta intervjuerijaid valima teemasid ja suhtlema inimestega nii, et saavutada vastastikune usaldus. Üks sellistest võtetest oli kaasalöömine töös, millega küsitletav kohtumise alguses parasjagu tegeles: olgu selleks heinategemine või muu, selles kaasalöömine lõi vestluseks vajaliku õhkkonna.

Läti rahvusliku suulise ajaloo kogus on ligikaudu 4500 intervjuud, millest 60 salvestust tegi Milts. Ühes oma kirjutises selgitab Milts: “Miks inimesed usaldavad jutustada meile oma elust? Nad tahavad, et nende kogemustest oleks kasu teistele. Me õpime

raamatutest ja filmidest, kuid mitte alati ei saa me õppida teiste inimeste kogemustest. Tõeline vara, mida me pärime oma vanematelt, on nende vaimne rikkus ja kogemused.”²

Ginta Elksne, Māra Zirnīte
Lāti rahvusliku suulise ajaloo uurimisrühm
Lāti Ülikooli filosoofia ja sotsioloogia instituut

Kommentaariid

¹ August Milts. Tautas izzīņa mutvārdu vēsture [Rahvapärismus suulises ajaloos]. Zirnīte, Māra (toim). *Latvijas mutvārdu vēsture: Spogulis* [Lāti suuline ajalugu: Peegel]. Riia: LU FSI, NMV, 2001, lk 33–39.

² Augusts Milts. Mutvārdu vēsture kultūrapritē [Suuline kultuuriajalugu]. *Latvijas Vēstnesis* [Lāti Teataja] 17.05.1996, nr 86 (571).

Kogumisaktsioon “Koolipärismus 2018” ületas ootusi

24. veebruarist 24. maini 2018 toimus üle-eestiline kogumisaktsioon “Koolipärismus 2018”, milles osales rekordarv õpilasi – kokku laekus vastuseankeete 3717 vastajalt, lisaks koguti materjali “õpilaselt õpilasele” intervjuude vormis. Vastama olid oodatud 4.–12. klasside (ja samas vanuses kutsekoolide) õpilased, kellest enamik täitis vastuseankeedi elektrooniliselt. Vaid 124 vastust laekus paberil. Lisaks Eesti eesti- ja venekeelsetele koolidele saabusid mõned vastused ka väliseesti koolidest (valdavalt Soomest).

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna eestvõtmisel toimunud projekti patroon oli kirjanik Mika Keränen ja “Koolipärismus 2018” valiti muuhulgas üheks Euroopa kultuuripärandi aasta sündmuseks. Kogumisaktsiooni põhifaasi valmistas ette detsembris 2017 toimunud pilootfaas, mille käigus laekus üle 300 täidetud küsitlusankeedi. Põhiaktsiooni alguses toimus 13. märtsil Tartus õpetajate koolituspäev “Tapjaklounid, kaitseinglid ja *youtuber*’id: koolipärismus 2018”, mille raames anti ülevaade koolipärimuse hetkeseisust ning arutleti selle kogumise vajalikkuse ja viiside üle.

Nii piloot- kui põhifaasis olid õpilased kõige altimad vastama küsimustele nimede (iseenda hüüdnimed, lemmikloomanimed), vaba aja veetmise ja fännuse, ent samuti hirmude ja usundiliste kaitseviiside kohta. Lakoonilisemad olid vastused küsimustele tähtpäevade tähistamise kohta. Kui pilootfaasis kirjutati naljakirjeldusi napilt, siis põhifaas pakkus hea ülevaade ka tänapäevasest huumorikasutusest (näiteks laekus materjali meemitegijatelt ja -fännidelt). Mõnevõrra kaasajastatult kordusid mitmed traditsioonilised naljamudelid, näiteks blondiinianeekdoovid, Juku-aneekdoovid, kolme rahvuse naljad, Tiku ja Taku lood.

Ootuspäraselt on Eesti kodudes kõige populaarsemad tähtpäevad jaanipäev ja jõulud, seevastu mõningast taandumistendentsi näitas sünnipäevade tähistamise olulisus. Koolitraditsioonide kirjeldused sisaldasid põnevat kohalikku koloriiti ja põiminguid vanema pärimusega (nt Muhu saarel toimuv Lembitu retk, kadrikarnevalid), muuhulgas mainiti talendisõusid, kostüümivõistlusi (nt *halloweeniga* seotud õuduste õhtud), erinevate rahvaste ja riikide teemanädalaid, pahupidipäeva, kooliõid jne. Samuti oli mitmel koolil oma kummituslugude traditsioon.

Õpilaste mängudes tulid esile mitmed varasemad lemmikud, näiteks eelkõige nooremate laste huvi politsei ja päti või trifaa (uka-uka) mängimise vastu. Ootuspäraselt oli võrreldes eelmise, 2007. aasta kogumisaktsiooniga tunduvalt suurenenud arvutimängude osatähtsus. Uudse mänguvormina oli lisandunud arvutimängude ja teleeriaalide mänguline matkimine (näiteks mängiti läbi arvutimängudest teada või sarjas "Kättemaksukontor" nähtud süžeesid).

Õpilaste hirmude puhul olid segunenud psühholoogilist laadi, reaalelulised ja üleloomulikud hirmud ning eelduspäraselt võis märgata tugevat meediamõju. Materjalis välja joonistunud hirmude esiviisik oli järgmine: tapjaklounid, pimedus, ämblikud, UFOd/tulnukad ja vaimud-kummitused, lisaks märkisid palju õpilased, et olid nooremas eas kartnud Muumide multifilmis nähtud tegelast nimega Urr. Mitmes vastuses mainiti usku tulnukate olemasolusse ka ilma et see oleks seostunud otseselt hirmuga. Mõnevõrra üllatav oli tõdeda lastehirmutiste rohkust – ilmnes, et lapsi hirmutatakse klassikaliste kollide ja näkkidega, kuid esineb ka konkreetsele perepärimusele omaseid hirmuolendeid (nt Nõia-Ella).

Üldmuljena torkas materjalis silma sõbralikkus ja positiivne õhustik. Kuigi õpilased kirjeldasid mitmeid hirme, olid nad enamasti teadlikud ka kas realistlikest või üleloomulikest viisidest, mille abil hirmudest võitu saada (näiteks leidis kirjeldusi kaitseolenditest, -esemetest ja -loitsudest, positiivsetest enesesisendustest, toetavatest lähedastest). Seega andis laekunud materjal kõneka pildi tänapäeva laste ja noorte mõtete, tunnete ja uskumuste maailmast, moodustades nii ilmeka ajastudokumendi, mis pakub ka tulevastele uurijatele väärtuslikku ainet.

Kõige aktiivsema osalusega paistsid õpilaste koguarvu poolest silma Hugo Treffneri Gümnaasium, Võru Kreutzwaldi Kool, Lääne Ühisgümnaasium ja Elva Gümnaasium. Protsentuaalselt suurima osalenud õpilaste arvuga (üle 50 protsendi) olid Voore Põhikool, Jõõpre Kool, Torma Põhikool ja Kauksi Põhikool. Rõngu Keskkool mahtus mõlemasse eeltoodud kategooriasse. Nimetatud koole rõõmustasid korraldajad Maris Gildeni maiustustega. Tublimaid osalejaid (nii õpilasi kui õpilasi vastama suunanud õpetajaid) tunnustatakse eraldi 27. septembril toimival tänuüritusel Tartus. Koolipärimuse kogumist toetasid Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond (Eesti-uuringute Tippkeskuse kaudu), Euroopa kultuuripärandi aasta, Hasartmängumaksu Nõukogu, Rahvusoper Estonia, teater Vanemuine, Apollo, Eesti Meremuuseum, Maris Gilden, Lennusadam, Viiking Spaa Hotell, Estonia Spa ja Megazone.

Reet Hiimäe

Konverents rahvajuttude uurimisest Ragusas

12.–16. juunini 2018 toimus Ragusas (Itaalia) Rahvusvahelise Rahvajutu-Uurimise Seltsi (ISFNr) aastakonverents “Rahvajutud intensiivse kultuurivahetuse piirkondades”. Globaliseerumise ajastul on kultuuride vastastikused mõjutused ja põimumised paljudes piirkondades üha märgatavamad, seega kutsuti osalejaid üles arutlema sellest aspektist lähtuvalt narratiivi uurimise asjakohaste vaadete ja meetodite üle. Rahvajuttude leviku ja muutumisega käivad loomuldasa kaasas valiku- ja kohandamisprotsessid, mis täidavad mitmesuguseid funktsioone – peetud ettekannetest nähtus, et jutustamine võib aidata inimestel säilitada või kohandada oma kultuurilist ja religioosset identiteeti, end rasketel hetkedel mentaalselt kaitsta, leida viise kogetud traumadest ülesaamiseks jne. Konverents pakkus võimalusi interdistsiplinaarseks lähenemiseks ja diskussioonide algatamiseks teooriate, mudelite ja definitsioonide, jutustajatüüpide ja jutustamissituatsioonide üle, migratsiooni ja massimeedia rolli üle kultuurivahetuses jpm.

ISFNr'i aastakonverentsi raames toimus usundiliste juttude uurijate võrgustiku (Belief Narratives Network, BNN) alakonverents “Inimeste ja loomade suhted usundilistes juttudes”. Järgnev ülevaade keskendub sellele alakonverentsile. Konverentsi sissejuhatuses osutati, et enamik seniseid lähenemisi kaldub vaatlema inimeste ja loomade maailmu eraldi sfääradena, kuid selline arusaam on mõnevõrra piiratud. Vastavate usundiliste juttude lähemal uurimisel selgub, et inimeste ja loomade maailmad on sageli lahutamatu segunenud (nt loomtransformatsioonide, hingeloomakujutelmade puhul) ning loomade sümbolne roll on palju olulisem kui paljud uurijadki on siiani arvanud. Konverents püüdis mahutada nii ajalises kui ka ruumilises plaanis võimalikult erinevaid vaateid alates tänapäeva Lääne ühiskondades levinud hoiakutest kuni iidsete piirkondlike traditsioonideni, kollektiivsetest kuni individuaalsete praktikateni, võimaldades perspektiive, mis ulatusid folkloorist, keelest, kirjandusest, kunstist, seksuaalsusest kuni psühholoogia ja psühhopatoloogiani.

Ootuspäraselt keskendusid mõnedki ettekanded libahunte ja muid libaloomi käsitlevatele usundilistele juttudele. Aðalheiður Guðmundsdóttir rääkis libahundi kahetisest rollist Islandi pärimuses. Nimelt pole Islandil kunagi huntide looduslikku asurkonda olnud, seega on huvitav püüda jälile jõuda siinsete libahundilugude jutumotiivide päritolule. Terry Gunnelli hinnangul töid kunagised Islandi asustajad loomtransformatsioonidega seotud uskumused ning samuti uskumuse kaitseloomast *fylgjurist*, kes on inimesele saatjaks kogu tema elu jooksul, juba Islandil paikseks jäädes endaga kaasa. Gunneli sõnul kandus nende uskumuste traditsioon saagade ja *rímur*-ballaadide kaudu edasi, kuid muistendites vastavad motiivid peagi hääbusid. Romina Werthi ettekanne käsitles veel ühte Islandil tuntud loomtransformatsiooni – karuinimesi (*berserkr*). Esi- neja vaatles vastavaid jutumotiive Islandi keskaegsetes proosatekstides ja hilisemates muinasjuttudes ning järeldas, et kuigi *berserkr* viitas eelkõige inimese meelesisundi muutumisele, mitte kehalisele transformatsioonile, on teatud muinasjututüüpides sellega seoses siiski räägitud ka füüsilisest muundumisest.

Loomtransformatsioonidega seotud usundilised jutud on sageli olnud võimalus väljendada teatavaid sotsiaalseid hoiakuid ja väärtusi. Miriam Mencej osutas oma hiljutiste Bosnias ja Hertsegoviinas tehtud välitööde tulemuste põhjal just libahundilugude sotsiaalsetele funktsioonidele. Margaret Lyngdoh jätkas samal teemal, tuues näiteks Kirde-India folklooris tuntud olendid *sangkhini* – kujumuutjad, kellel on kirjelduste

järgi maokeha ja pullipea. Ka Lyngdohi ettekanne põhines tema hiljutiste välitööde materjalidel. Dilip Kumar Kalita esitas samuti näiteid Kirde-India folkloorist, osutades, et rahvajutte inimeste muutmiseks püütoniteks, kilpkonnadeks, koerteks ja tiigriteks peetakse enamasti juttude fantaasiamaailma kuuluvaks, kuid neid võidakse vahel siiski võtta ka faktidena ja see võib kaasa tuua sotsiaalseid pingeid. Shailesh Kumar Ray püüdis pakkuda kriitilise ajaloolise ülevaate inimeste ja loomade suhetest Vana-India eeposes “Rāmājana”, jõudes järeldusele, et selle eepose kontekstis kujutati loomi enamasti inimesesarnasena ning inimeste ja loomade suhteid idealiseeritud moel. Kinga Markus Takeshita keskendus madudega seotud jutumotiivide pingeväljale Iraani rahvuseeposes, klassikalises mütoloogias ja Lähis-Ida rahvajuttudes, kuna ühelt poolt kujutatakse madu nendes allikates üleloomuliku tarkuse kandjana, teisalt aga kurjuse kehastusena ning lisanduvad veel reaalelulistest kokkupuudetest madudega lähtuvad motiivid. Lidija Bajuk lisas Horvaatia rahvajutumaterjali põhjal, et suhtumine loomadesse on põhinenud suuresti reaalelulistel tähelepanekutel, kuid samas on uskumusi siiski mõjutanud ka folkloorsed motiivid ja sümboltähendused.

Kaks ettekannet (Vita Dzekioriute, Jelka Vince Pallua) keskendusid konkreetsemalt konna rollile usundilistes juttudes, pakkudes ülevaate selle kahepaiksega seotud feminiinsest sümboolikast ning näidates, kuidas mõningatel juhtudel võib omandada mõni väike ja kahjutu loomake märkimisväärse narratiivse kandvuse, koondades enda ümber ühtlasi ulatusliku uskumuste kompleksi. Samalaadselt rikkalik folkloor seotub prussakatega. Suzana Marjanić andis ülevaate prussakaid käsitlevast näitusest Horvaatia loodusajaloo muuseumis, kuid rääkis lisaks nende putukate kujutamisest usundilistes juttudes ja kunstis, tuues välja, et nendega seotud hoiakud varieeruvad suures ulatuses – neid on peetud nii vihatud parasiitideks kui ka nutikateks loomadeks, kes suudavad tuua majapidamisse rikkust ja üle elada isegi aatomisõja. Nidhi Mathur lisas arutelusse kirjandusliku vaatenurga, püüdes narratiivuurimuslikest ja konfliktiteooriatest lähtuvalt kriitiliselt analüüsida inimeste ja loomade suhet Hermann Hesse loomingus. Laura Jiga Iliescu pakkus pilguheidu apokrüüfilistele tekstidele, milles kirjeldatakse jumalaema unenägu. Iliescu vaatles nende tekstide sisu ja suulise esitamise suhteid, osutades ühtlasi selgetnägijavõimetega lamba rollile nendes lugudes.

Fumihiko Kobayashi ettekanne käsitles modernismieelse Jaapani arusaamu loomade ühiskondadest ja nende abstraherimist ligipääsmatuteks unistustemaailmadeks või paradiisideks, tuues näiteks maa-aluse hiirte paradiisiga (*nezumi jōdo*) seotud narratiivsed motiivid. Kobayashi osutas, et sellised rahvajutud on vaadeldavad täitumatute jõukuseunelmate väljendusena. Reet Hiimäe kirjeldas ühte inimeste ja loomade vaheliste suhete väga vaimset ja sümboolset tüüpi, analüüsides tänapäevaseid Eestist kogutud kogemuslugusid hingeloomade kohta, samuti selgitas esineja, millistel juhtudel toimivad sellised lood eneseabimehhanismi ja positiivse eluloojutustuse osana. Tok Thompson rääkis Ameerika põlisrahvaste müütidest, püüdes leida kokkupuutepunkte uusimate posthumanistlike teoreetiliste lähenemiste ja mütoloogia vahel. Ta osutas, et mõnedki neist uutest teaduslikest mõistetest on õigupoolest rahvapärastes traditsioonilistes juttudes juba ammu esindatud. Andres Kuperjanov andis ülevaate rikkalikust puudega seotud usundiliste juttude traditsioonist Eesti vanemas pärimuses.

Konverents pakkus ka mõningaid üldisemaid ettekandeid, mis puudutasid juttude klassifitseerimist, žanriteooriat ja uudseid teoreetilisi lähenemisi. Maria Ines Palleiro kirjeldas probleeme, mida ta on kogenud Argentina loomajuttude klassifitseerimisel,

kuna mõnikord on rahvusvaheliselt tuntud loomajutud piirkonniti transformeerunud usundilisteks juttudeks. Niisiis näitas Palleiro, kuidas mõningatel juhtudel lisavad kohalikud uskumused ülemaailmselt tuntud jututüüpidele uue mõõtme kohalike kultuuriliste identiteetide väljendusena. Desmond L. Kharmawphlang analüüsis ühe Kirde-India linliku kogukonna üleloomulikke uskumusi, osutades retoorilistele ja muudele tehnikatele, mida sellistest uskumustest rääkides kasutatakse. Keskendudes lugudele kaunite veevaimude (*puri*) ja meeste suhetest, tõi ta selle folkloorse nähtuse puhul välja ökokriitilise diskursuse. Kristel Kivari keskendus maaenergiatega seotud folkloori näitel meelte rollile usundiliste juttude rääkimisel. Mare Kõiva kirjeldas 1905. aasta poliitiliste rahutuste kohta räägitud lugude põhjal, kuidas korduvjutustamine võimaldab välja elada teatud sündmustega seotud hirmu- ja häbitunnet. Anoop Vellani rääkis uskumustest ja usundilistest juttudest, mis seostuvad Lõuna-Indias naissoost vampiiridega, keda tuntakse nimetuse *yakshi* all. Vellani käsitles vastavaid lugusid kui näidet piirkondliku poliitilise ajaloo konstrueerimisest juurdunud maagiliste uskumuste baasil.

Sandis Laime heitis pilgu Kirde-Lätis kunagi levinud, kuid nüüdseks peaaegu välja surnud *ragana*-traditsiooni populaarsematele motiividele. Laime püüdis tuvastada selle traditsiooni kahe tuntuma haru levikuteid. Rahmonov Ravshan pidas ettekande tadžikkide mütoloogilisest jutupärimusest ning osutas probleemile, et paljusid üleloomulikke traditsioone pole nende aktiivses faasis piisavalt dokumenteeritud, mistõttu nende ajalooline uurimine on raskendatud. Siiski oli esinejal varuks nii näiteid välitöömaterjalidest kui kohalikkude jutustamist käsitlevaid dokumentaalfilme. JoAnn Conrad andis ülevaate projektist, mille käigus ta plaanib saada tekstikogumike, lasteajakirjade ja arhiivimaterjali põhjal senisest põhjalikuma ülevaate Skandinaavias levinud trolli-uskumustest, et täiendada trollidega seotud tüpoloogiat ning ühtlasi jälgida suuliste ja kirjalike allikate vastastikmõju. Lõpuks rääkis Ülo Valk naeru rollist üleloomulikest kogemustest jutustamisel, kasutades muistendite esitamisel ettetuleva naeru ja huumori kirjeldamisel mõistet “kohane mittekongruentsus”.

Kokkuvõttes saab öelda, et konverents pakkus arvukaid võimalusi vaadelda kultuurinähtusi loomade perspektiivist, laiendades meid ümbritseva kultuuri nägemise ja mõistmise viise.

Reet Hiiemäe

Huumoriuurijate rahvusvaheline konverents Tallinnas

25.–29. juunini toimus Tallinna Ülikooli Astra majas Rahvusvahelise Huumoriuurimise Seltsi konverents “Humour: positively (?) transforming”, mis tõi viieks päevaks Eestisse 265 inimest 38 riigist, et analüüsida nalja olemust ja selle esinemisviise. Konverents algas 25. juunil doktorikoolipäevaga (koostöös GSCSA – Graduate School of Culture Studies and Arts – ja Tallinna Ülikooliga). Doktorikoolist võttis osa 98 inimest, eelisõiguse osaleda said tudengid.

Huumor reageerib ühiskonnamuutustele paindlikult, ilustamatult ja kiirelt ning annab ootamatuid sissevaateid probleemkohtadele nagu migratsioon, tsensuur, sallimatus, stereotüpiseerimine jm. Konverentsi viie ettekandepäeva jooksul käsitleti aktuaalseid teemasid, mis võiksid kõnetada ka laiemat kuulajaskonda. Iga päev toimusid avatud loengud, plenaarsessioonid ja vestlusringid päevakajalistel teemadel.

Konverentsil oli neli plenaarloengut: Austraalia sotsioloog ja kultuuriteoreetik Jessica Milner Davis kõneles, miks on poliitiline satiir läbi aegade aina enam populaarsust kogunud ja miks Donald Trumpi kohta käiv huumor on tema staatust nii tugevdanud kui ka nõrgendanud. Plenaarettekande järel sai Jessica Milner Davis ISHS poolt elutööauhinna.

USA folklorist Elliott Oring näitas, kuidas on huumorit võimalik uurida universaalsete globaalteooriate ja skriptide toel.

USA folklorist Trevor Blank, kelle peamiseks uurimisvaldkonnaks on internetihuumor, rääkis Bill Cosbyt jt kuulsusi puudutavatest skandaalidest, millel on tugev huumoripotentsiaal.

Israeli sotsioloogi Limor Shifmani huvitas kiirelt globaliseeruv huumor. Selle trendi üheks kandjaks on Internetis levivad meemid, mille kultuuridevahelist erinevust Shifman uurib.

Eraldi teemablokina arutati 27. juunil huumori ja tehisintellekti vahelist seost. Vestlusringis otsiti vastuseid küsimustele, kas tehisintellekt suudab sarnaselt inimesega nalja teha ja sellest aru saada või kas tehisintellekti loodud huumor oleks edukaim peamiselt tehisintellektide seas.

29. juunil arutlesid tunnustatud eri valdkondade teadlased Eesti huumori eripära üle Andrus Kivirähki raamatu “Mees, kes teadis ussisõnu” põhjal. Kas välismaalane peab seda teost naljakaks või hoopis traagiliseks? Kuidas iseloomustavad võõralt maalt tulnud inimesed eestlaste huumorimeelt?

Lisaks suurele hulgal eripaneelidele toimus kolme sessiooni pikkune Christie Daviese paneel, esimest korda anti välja Christie Daviese auhind, mille sai Hannah Baldwin Ühendkuningriikidest, kes pidas ka plenaarloengu Philogelose sobivusest Daviese huumoriteooriaga.

Mitme ettekandega esinesid ka Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna teadlased: teadur Saša Babič (What is the Difference Between an Orchestra and a Cow? Exploring the Idiosyncrasy of Musicians’ Humour), teadur Reet Hiimäe (Negotiating Personal Spirituality Through Humor), vanemteadur Mare Kalda (koos Astrid Tuisuga ettekanne School Memes: The Estonian Case), vanemteadur Liisi Laineste (Joke Tales

and Their Targets: The Clergy in Estonian Jokelore), Piret Voolaid (koos Kalle Voolaiuga ettekanne Sports Commentators' Gaffes as a Type of (Un) Intentional Humour in Estonia).

Konverentsi peakorraldaja oli EKM folkloristika osakonna vanemteadur Liisi Laineste, sekretär Anastasiya Fiadotava, organiseerimiskomiteesse kuulusid Carlo Cubero, Mihhail Fiadotau, Mare Kõiva, Anne Ostrak, Kristel Toom, Piret Voolaid. Konverentsi koduleht asub aadressil <https://www.folklore.ee/rl/fo/konve/ishs2018> ja Facebookis ISHS 2018.

Konverentsi korraldavad Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti-uuringute Tippkeskus, Tallinna Ülikool ning selle toimumist toetasid Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Eesti-uuringute Tippkeskus), Eesti Teadusagentuuri institutsionaalne uurimisprojekt IUT 22-5, Eesti Kultuurkapital.

Piret Voolaid, Liisi Laineste

Huumorikonverentsi avavastuvõtt Tallinna Ülikoolis. Alar Madissoni foto 2018.

Kroonika

Akadeemilises Rahvaluule Seltsis

26. aprillil pidas Vahur Aabrams ARSi koosolekul ettekande “Kas Setomaale on iseloomulikud lillelised perekonnanimed?”.

31. mail anti ARSi pidulikul aastakoosolekul üle Eesti folkloristika aastapremia 2017. aasta teadustegevuse eest. Preemia pälvis Eesti Rahvaluule Arhiivi vanemteadur Anu Korb. Ettekande pidas eelmise aasta laureaat Reet Hiimäe (Folkloristika võimatlused ja piirid), oma raamatut “Virumaa kalendripärimus” tutvustas Mall Hiimäe. Üldkoosolekul kinnitati majandusaasta aruanne.

Kärri Toomeos-Orglaan

Eesti Rahvaluule Arhiivis

2. aprillil esines Mari-Ann Rimmel Järvamaa muuseumide päeval Koeru kultuurimajas ettekandega “Mõisate pärimus Järvamaalt”.

3. aprillil pidas Andreas Kalkun ettekande seto leelost Euroopa ja Eesti vaimse kultuuripärandi päeval Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžis (korraldajad Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi osakond koostöös pärimuskultuuri spetsialisti Ene Lukka-Je-gikjani ja TÜ Pärnu Kolledžiga).

9. aprillil esines Mari-Ann Rimmel Iisaku kihelkonna muuseumis seminaril “Vrakid Peipsi järves, hõbedased ja raudsed kaubatooted, looduslikud pühapaigad” ettekandega “Iisaku kihelkonna looduslikud pühapaigad arhiiviallikate põhjal”.

11. aprillil pidas Aado Lintrop Tallinna Vanalinna Muusikamajas hantide varesepäevale pühendatud hõimuõhtul ettekande põhjarahvastest.

12. ja 13. aprillil tutvus Astrid Tuisk õpilaste teadustööde riikliku konkursi õpilastöödega Eesti Rahva Muuseumis ning andis 13. aprillil üle Eesti Kirjandusmuuseumi eripremia Parksepa Keskkooli 9. klassi õpilasele Talis Timmle töö “Nõukogude võimu kuriteod Eestis: küüditatu Vilma Elviira Hallopi lugu” eest.

13. aprillil pidas Mall Hiimäe Rahvakultuuri Keskuse pärandkultuuri seminaril Tallinnas ettekande maskeerimise ajaloost Euroopa rahvaste näitel.

15. aprillil esines Ingrid Rüütel Lüganuse rahvamajas Viru Instituudi korraldatud pärimuspäeval ettekandega Virumaa rahvalauludest ja pärimuskultuuri tähtsusest tänapäeval.

16. aprillil pidasid Janika Oras ja Taive Särg 12.–17. aprillini Budapestis korraldatud ICTMi rahvamuusika ajalooliste allikate uurimisrühma (ICTM Study Group on Historical Sources of Traditional Music) 22. sümpoosiumil “The Inside and the Outside, or Who is the Other? Different Perspectives on Historical Sources of Ethnomusicology” (Sees ja väljas, ehk kes on Teine? Erinevaid vaateid etnomusikoloogia ajaloolistele allikatele) ettekande “The Scholarly Identity of Estonian Ethnomusicologists during 1980–2010”.

18. aprillil osales Ingrid Rüütel Eesti Muinsuskaitse Seltsi juubelikoosolekul, kus teda autasustati Eesti Muinsuskaitse Seltsi juubelimedaliga.

23. ja 24. aprillil korraldasid Eesti Rahva Muuseum ja Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv noorte humanitaaride konverentsi “Noorte hääled” (korraldajad Marleen Metslaid, Liisi Jääts, ERAst Lona Päll ja Helen Kömmus). Konverentsi avapäeval pidas plenaarettekande María Inés Palleiro argentiina linnajuttudest, esitlesi Risto Järve koostatud metsamuinasjuttude raamatu ingliskeelset tõlget “Deep in the Forest. One Hundred Estonian Fairy Tales About the Forest and its People”. ERA kogumisteemat “Püüa vanaema lugu purki!” tutvustas konverentsil Mari Sarv.

26. aprillil esines Mari Sarv Sisevete Saatkonnas Tartu folgiklubis, teda intervjueris Ants Johanson. Salvestuse põhjal valmis Klassikaraadio saade “Folgialbum”, mis oli eetris 24. juunil.

27. aprillil viis Janika Oras Bovelis, Prantsusmaal traditsioonilise laulu festivalil “Fête du chant traditionnel” koos Jane Vabarna ja leelokooriga Verska Naase’ läbi õpitoa seto mitmehäälest laulust.

28. aprillil Eesti-uuringute Tippkeskuse kevadkonverentsil “Olgem eurooplased, aga saagem ka eestlasteks! Dialogid Eestiga” Rakveres esinesid ERAst Anu Korb (Eestlusest Siberi mitmekultuurilises ümbruses), Astrid Tuisk (“Annab küll ette kujutada, kui tore see mäng on!” Nõukogude-aegsest lastemängude kogumisest kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnas), Taive Särg (Etnilise ja rahvusliku identiteedi pidev taasloomine) ning Mari Sarv (Humanitaarteadused ja rahvuslus (ühisettekanne koos Epp Annuse ja Kristiina Rossiga)).

28. aprillil pidas Mall Hiimäe Rahvakultuuri Keskuse pärandkultuuri seminaril Tallinnas ettekande sanditamiskombestikust eesti rahvakalendris.

4. mail õpetas Jüri Metssalu Kolgaküla rahvamajas Lahemaa mälumaastike õpitoas kogukonnaliikmetele kohapärimuse kogumist ja arhiveerimist.

6. mail osales Risto Järv Rakveres Euroopa päeva debatil kultuuripärandi loomisest.

8. mail osales Mari Sarv Pärnus Euroopa päeva debatil kultuuripärandi loomisest.

9. mail esitles Mall Hiimäe Tartu kirjandusfestivalil “Prima Vista” väljaannet “Virumaa kalendripärimus”. Raamatu on kirjastanud EKM Teaduskirjastus ja Viru Instituut.

9. mail viis Janika Oras läbi vestlus- ja laulutoa metsa ja loodusega seotud lauludest ja nende esituskontekstist väiksele metsalaulupeoks valmistuvale eeslauljate rühmale.

11.–13. mail toimunud rahvamuusikatöötlaste festivali “Mooste elohelü” žürii töös osalesid festivali patroon Ingrid Rüütel ning Taive Särg. Taive Särg tutvustas 12. mail toimunud võistluskontserdil kohustuslikku lugu (“Lätsi küllä” Urvaste varianti) ja andis üle ERA eripremia Sõrve ansamblile Kõi. Auhinnaga tõsteti esile muusikuid, kelle esitus väljendab tähelepanu ja austust pärimuse vastu: väärtustati rahvamuusika omapära säilitamist, traditsiooniliste väljendusvahendite loomingulist kasutamist, varem töötlemata palade leidmist ja laulude-lugude päritolu tutvustamist. Kõi arendas oma esitustes loominguliselt nii sõnu kui muusikat, kasutades nii räppi kui rahvapille.

12. mail Narva-Jõesuus toimunud III Vaivara pärimuspäeval pidas Mall Hiiemäe ettekande “Idaviru 21. sajandi kalendritavand”, Risto Järv ettekande “Virumaalt Eesti Rahvaluule Arhiivi ja tagasi” ning Reeli Reinaus enda ja Mari-Ann Rummeli ühissetekande “Vaivara kihelkonna looduslikest pühapaikadest”.

12. mail oli Lona Päll matkajuhiks traditsioonilisel RMK kevadmatkal Saaremaal Loona külas, matka teemaks oli loodus- ja kohapärimus.

12. mail avati Eesti Vabaõhumuuseumis Andreas Kalkuni ja Rebeka Põldsami näitus “Kaetud peaga naised”.

16. mail kõneles Mari Sarv Vikerraadio “Huvitaja” saates lugude rääkimisest ning tutvustas kogumisaktsiooni “Püüa vanaema lugu purki!”.

17. ja 18. mail toimus Lätis (Riias ja Kuramaal) mõisas Baltimaade folklooriarhiivide ühisseminar ja koostöönoupidamine Põhja- ja Baltimaade Pärimusarhiivide võrgustiku raames. ERA tegevusest andis ülevaate Risto Järv. 18. mail arutati töörühmades folkloristika ajalugu, kaasaja kalendripraktikaid ning digitaalseid arenguid.

19. mail Tallinna raekojas toimunud Sten Roosi 26. muinasjutuvõistluse pidulikul lõpuüritusel andis žürii liige Risto Järv üle ERA eriauhinna, mille pälvis Simuna kooli 7. klassi õpilane Mia Lota Maasik.

21.–23. mail külastas Olga Ivaškevitš Leedu Kirjanduse ja Rahvaluule Instituudi Leedu Rahvaluule Arhiivi ja pidas ettekande digitaalarhiivinduse töötoas.

23. mail tutvustasid Jüri Metssalu ja Valdo Valper Harjuma muuseumis Keila kihelkonna looduslike pühapaikade teabepäeval pühapaikade uuringut, teabepäeval osalejatelt koguti ühtlasi pärimust ja kontaktandmeid.

24. mail tutvustas Jüri Metssalu Riisipere kultuurimajas Nissi kihelkonna looduslike pühapaikade uuringut.

28. mail võttis Taive Särg osa ersa keele päeva puhul korraldatud Jovlan’ Olole (teise nimega Vladimir Romaškinile) pühendatud mälestusõhtust Eesti Rahva Muuseumis, meenutades ka oma kohtumisi temaga.

29. mail osalesid Mari-Ann Rummel ja Jüri Metssalu Muinsuskaitseameti looduslike pühapaikade eksperdinõukogu koosolekul, kus arutati Harjumaal inventeeritud looduslike pühapaikade kaitseküsimusi.

30. mail oponeeris Anu Korb Tartu Ülikoolis Aivo Põlluääre magistritööd “Ühistegevus kui järjepidevuse sümbol kolhoosnike elulugudes Saaremaa Viktor Kingissepa nimelise kolhoosi näitel”.

31. mail anti Anu Korbile üle Akadeemilise Rahvaluule Seltsi folkloristika aastapreemia.

1.–3. juunini osalesid Mari Sarv ja Risto Järv USAs Stanfordi Ülikoolis Balti-uuringute edendamise ühingu (AABS) konverentsil “Balti riikide iseseisvuse 100. aastapäev”. 2. juunil pidas Mari Sarv arhiivinduse paneelis ettekande “Driven by Society: Folklorists in Creating Cultural Heritage” (Ühiskonnast ajendatud: folkloristid kultuuripärandit loomas) ning viis läbi ümarlaua “Baltimaade digitaalhumanitaaria: minevik, olevik, tulevik”. 3. juunil juhtis Mari Sarv digitaalhumanitaaria teemalist ettekandesessiooni “Digitaalsed võimalused humanitaaruuringutes: arvutitekstoloogia, kaardianalüüs, koosloome ja kaasamine”; paneelis esines ERAst Risto Järv ettekandega “Mapping Estonian Place-Lore” (Eesti kohapärimuse kaardistamisest).

11.–16. juunini osales Risto Järv ISFNR vahekongressil Ragusas ettekandega “Colapesce from Sicily and Niglas from Estonia: The Metamorphosis of a Plot” (Colapesce Sitsiiliast ja Niglas Eestist: süžee muundumine).

12.–15. juunini osales Ave Goršič 34. Põhjamaade Etnoloogide ja Folkloristide konverentsil Uppsalas ettekandega “What’s the matter with the source? The value of archival “left-overs”” (Mis probleem on allikaga? Arhiiviülejääkide väärtusest), mis käsitles rahvaluulearhiivi folkloristika ajaloo materjalide kogus (EFAM) säilitatavat arhiivi nõukogudeaegset kirjavahetust kaastöolistega ja selle kirjavahetuse korrastamist.

7. juunil avati ERA töötajate 2015. aastal valminud fotonäitus “Eesti lood: pärimuspilte Eesti Rahvaluule Arhiivist” rändnäitusena Kuremaa fotoveskis.

8. juunil toimus Jõgevamaal Änkküläs Mokko turismitalus ERA siseseminar, kus töötati välja visioonid arhiivi teadustöö ja andmebaasiarenduste tulevikusuundadest.

14. juunil viis Janika Oras läbi vestlus- ja laulutoa metsa ja loodusega seotud lauludest ning nende esituskontekstist väiksele metsalaulupeoks valmistuvale eeslauljate rühmale.

15. juunil pidas Mari Sarv Vabas Akadeemias loengu “Kalevala ja Kalevipoja vahel: regilaulu värsimõõdu varieeruvusest”. Loengust tegi otseülekande ajaleht Postimees.

16. juunil esines Mall Hiimäe Rohu mõisas Viru Instituudi pärimuspäeval “Virumaa on virulaste hoida” ettekandega “Simuna kihelkonna rahvaluulekogu ja Villem Viirmanni kaastööst Eesti Rahvaluule Arhiivile”.

22. juunil esines Mari-Ann Remmel festivali “Bling” Mõttekojas Raudsilla puhkekeskuses ettekandega “Kohapärimusest ja pühapaikadest”.

22. juunil jäädvustas Taive Särg videokaameraga jaanipäeva tähistamist Saaremaal Valjala maalinnas.

22. juunist 2. juulini oli Andreas Kalkun välitöödel Krasnojarski kraisis ning osales Siberi eestlaste jaanipäevapidustustel Krasnojarski linnas ja Siberi setode kuningriigi päeval Haida külas.

20. juunil pidas Anu Korb “Kogu me lugu” töörühmale Eesti Mälu Instituudis loengututvustuse “Eestlased Siberi Kasekülas”.

25.–29. juunil pidas Astrid Tuisk Tallinnas rahvusvahelisel huumori-uuringute seltsi (ISHS) konverentsil “Humour: positively (?) transforming” (Huumor: positiivselt (?) muutuv) koos Mare Kaldaga (EKM FO) ettekande Eesti koolimeemidest (“School Memes: The Estonian Case”).

27. juunil esines Anu Korb Eesti Rahva Muuseumis Baltic Heritage Network'i konverentsil “New Beginnings of Baltic Diaspora” (Balti diasporaa uued algused) ettekankega Siberi eesti kogukondade saatusest pärast Eesti taasiseseisvumist (Estonian Communities in Siberia after the Restoration of the Republic of Estonia: Adaptation and New Opportunities).

29. juunil Tartu linna päeva autorite laadal olid enda kirjutatud ning koostatud raamatuid müümas ja tutvustamas ERAst Mall Hiimäe, Risto Järv, Anu Korb, Aado Lintrop, Reeli Reinaus, Mari-Ann Rimmel ja Ingrid Rüütel.

30. juunil kõneles Mall Hiimäe Viljandimaal Hüpasaares MTÜ Eesti Metsa Abiks korraldatud metsalaulupäeval “Soomaa regi” muutustest metsloomapärmuses, teemaks “Metsa-inimesed metsa-loomadest”. Üritust jäädvustas videokaamera Taive Särg.

30. juunil avati Alatskivil Liivi Muuseumis Jaanus Samma näitus “Kiri seintel. Kodavere välikäimla”. Näitus on EV 100 kunstiprogrammi osa, Andreas Kalkun osales näituseprojektis konsultandina.

Aprillist juunini tutvustasid Euroopa kultuuripärandi aasta raames Vikerraadio kolmapäevastes “Huvitaja” saadetes rubriigis “Päritud laul” rahvalaule Andreas Kalkun, Helen Kõmmus ja Liina Saarlo. **Mais** tutvustas Risto Järv rubriigis “Vanasõnad on kuldsed sõnad” erinevaid vanasõnu.

Aprillis, mais ja juunis tegid Jüri Metssalu ja Valdo Valper välitöid Keila ja Nissi kihelkonna looduslikes pühapaikades.

Risto Järv, Mari Sarv

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnas

Aprillist maikuuni osalesid Eesti Välisministeeriumi arengu- ja humanitaarabi vahendite, Euroopa Regionaalarengu Fondi (Eesti-uuringute Tippkeskus TK 145) ja Eesti Teadusagentuuri projekti IUT 22-5 toel osakonna töös järgmised Valgevene teadlased:

1. maist 31. maini Alena Boganeva; Juras Paciupo, projekti andmetega töötas veel Alena Pavlova.

9.–22. aprillini jätkasid projekti jaoks andmete kogumist ja analüüsi Minskis Mare Kõiva ja Liisa Vesik.

1.–6. veebruarini osales Liisi Laineste Austraalias Cairnsis ja Brisbanes korraldatud AHSN (Australasian Humour Studies Network) konverentsil ettekandega “Cultural contexts of Facebook reactions buttons: Like or laugh?”.

1. aprillil esines Liisi Laineste Vikerraadio keelesaates eesti rahvanaljanditest “Miks me naerame, mis on nali, mis on huumor?”

4., 11., 18. ja 25. aprillil tõlgendas osakonna vanemteadur Piret Voolaid Vikerraadio saates “Huvitaja” kultuuripärandi aasta raames igal kolmapäeval mõnda vanasõna.

5. aprillil pidas Mare Kalda Tartu Ülikoolis eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna valikaine “Internetifolkloor” raames loengu “Internetimeemid kui hübriidne kommunikatsioonizänr”.

27.–28. aprillini toimus Rakveres Eesti-uuringute Tippkeskuse kevadkonverents “Olgem eurooplased, aga saagem ka eestlasteks! Dialoogid Eestiga”, mille peakorraldajad olid osakonna juhtivteadur Mare Kõiva, vanemteadur Piret Voolaid ja EUTK projektijuht Anne Ostrak. Ettekannetega esindasid folkloristika osakonda Saša Babič (Where do we send the other in swearwords?), Reet Hiimäe (Aafrika-uuringud Eesti-uuringute osana?), Tõnno Jonuks (kaasettekandja Atko Rimmel, Usk, mets ja eestlase identiteet), Mare Kalda (Internetikasutajad “Kevade” kallal. Stereotüüpide taasloomine ja muutmine), Andres Kuperjanov (Ajakirjad *Mäetagused* + *Folklore* = 1000 artiklit!), Mare Kõiva (Kultuuri materiaalsed väljendused: vene rahvusrühm Eestis), Liisi Laineste (Facebooki reaktsioonid kaks aastat hiljem), Piret Voolaid (Eesti rahvussport huumori ja ironia mänguväljal). Katre Kikas esitas koos Anneli Kõvamehe, Liina Lukase, Arne Merilai, Aija Sakova ja Katre Talvistega ettekande “Eestlasest eurooplaseks eesti-läti-saksa-vene kirjandussuhtluse kaudu”. Ühtlasi esitleti osakonna väljaandeid: Mare Kõiva esitles teadussarjas “Sator” ilmunud artiklikogumikke “Balkan and Balticum: Current Studies in the Postsocialist Space” (Sator 18) ja “Миссия выполняма: Перспективы изучения фольклора” (Sator 19), ajakirja *Mäetagused* külalistoimetaja Tiitu Jaago esitles 71. numbrit “Suulisus, kirjalikkus, digitaalsus”.

31. mail pidas Reet Hiimäe Akadeemilise Rahvaluule Seltsi folkloristika aastapremia väljakuulutamise üritusel Eesti Kirjandusmuuseumis ettekande “Folkloristika võimalused ja piirid”.

3. ja 4. mail osales Katre Kikas Vilniuses konverentsil “Literary Canon Formation as Nation Building in Central and Eastern Europe (19th to Early 20th Century)” ettekandega “Village Tailor and National Epic: Defending Kalevipoeg at the Grassroot Level”.

8. mail esines Piret Voolaid Eesti Teaduste Akadeemia akadeemilise teadlasvahetuse raames Ljubljanas Sloveenia Teaduste ja Kunstide Akadeemia Sloveenia Etnoloogia

Instituudis loenguga koolipärimuse kogumisest Eestis (Collecting School Lore in Estonia: Possibilities and Challenges).

17. mail kõneles Piret Voolaid Pärnu Keskraamatukogus kooliõpilastele: “Vanasõnadest uusmõistatusteni ehk argikeel täis lühifolkloori”. Ühtlasi tutvustas ta kogumisaktsiooni “Koolipärimus 2017–2018”. Sündmus oli pühendatud Euroopa kultuuripärandi aastale.

17.–19. maini osalesid Mare Kõiva ja Liisa Vesik Minskis rahvusvahelisel konverentsil. Mare Kõiva pidas ettekande “Некоторые особенности поэтики и сюжетики эстонских легендарных сказок”; Liisa Vesik “Дигитализация эпики и сказок *seto* в рамках проекта Эстонского Литературного музея”.

1.–4. juunini osales Mare Kõiva Jaapanis Sendais Tohoku Ülikoolis toimunud 12. Võrdleva Mütoloogia Assotsiatsiooni aastakonverentsil “Myths of the Earth and Humankind: Ecology and the End of the World” ja 5. juunil samas toimunud *workshopis* “Natural Disaster And Religion/Mythology” ettekandega “Mer-People In Baltic-Finnic Tradition”.

5. juunil esines Tõnno Jonuks Тапа гümnaasiumis ettekandega “Mis on arheoloogia ja milleks seda vaja on”.

5.–9. juunini osales Eda Kalmre Brüsselis (Belgia) rahvusvahelisel konverentsil “36th Perspectives on Contemporary Legend” ettekandega “Tracing an Old Folk Ballad: Rumours, Hearsays, Memories”.

6., 13., 20. ja 27. juunil tõlgendas osakonna vanemteadur Piret Voolaid Vikerraadio saates “Huvitaja” kultuuripärandi aasta raames igal kolmapäeval mõnda vanasõna.

9. juunil pidas Reet Hiimäe Roosillal festivalil “Buschcraft Eesti” (8.–10.6) loengud “Metsarahva kriisipsühholoogia” (inglise keeles, eesti keeles), “Ilmaended” (inglise keeles, eesti keeles) ja “Muistsed loitsud” (eesti keeles).

12.–15. juunini osalesid Eda Kalmre ja Mare Kalda Uppsalas Põhjamaade etnoloogia ja folkloristika 34. konverentsil. Eda Kalmre pidas ettekande “Who owns our history and placenames? Folklorist in the middle of administrative reform in Estonia”, Mare Kalda käsitles aardejuttude kirjapanekuid rahvaluulekogudest ego-dokumentide ja ilukirjanduseni (On documenting Estonian treasure tales: from folklore collections to ego documents and fiction writing).

12.–16. juunini osalesid Mare Kõiva, Andres Kuperjanov ja Reet Hiimäe Itaalias Ragusas Rahvusvahelise Rahvajutu-uurimise Seltsi (ISFNR) vahekonverentsil “Folk Narrative in Regions of Intensive Cultural Exchange”. Mare Kõiva pidas ettekande “Fear, Silencing, and Shame. Constructing 1905”, Andres Kuperjanov ettekande “Belief Narratives about Trees” Reet Hiimäe pidas BNN alakonverentsil “Human-animal relationships” ettekande “Soul Animals in Contemporary Estonian Folklore”.

13. juunil osales vanemteadur Piret Voolaid tänavakunstifestivali “Stencibility 2018” raames Tartu Ülikooli kartseris toimunud vestlusringis “Sõnumid kongi seinal”. Arutati, mida ja miks kirjutatakse tänavatele, milliseid sõnumeid jäeti ülikooli kartseri seintele 19. sajandil ning mida leiab tänapäevaste vanglate seintelt. Vestlusringist võtsid veel

osa Tartu Ülikooli muuseumi giid Ken Ird ja kuraator Kristiina Tiideberg, samuti vangla sõnumeid uurinud ja vangla eluoluga hästi kursis olev Kersti Post, vestlust juhtis festivali korraldaja Kadri Lind.

15. juunil astus Tõnno Jonuks Liivi muuseumis VIII kirjandusteaduse suvekoolis “Rahvuslus ja rahvusmõte” koos Atko Rimmeliga üles ettekandega “Kui seda metsa ees ei oleks – metsa kujund Eesti rahvsnarratiivis”.

17.–21. juunini osales Reet Hiemäe Euroopa religiooniuuringute assotsiatsiooni (European Association for the Study of Religion, EASR) aastakonverentsil “Multiple Religious Identities” ettekandega “The boom of sauna rituals in Estonia: hedonism, tradition and new spirituality”.

25.–29. juunini toimus Tallinnas Rahvusvahelise Huumoriuurimise Seltsi konverents “Humour: positively (?) transforming”, mis tõi viieks päevaks Eestisse kokku 265 inimest 38 riigist. Konverentsi peakorraldaja oli Liisi Laineste, kes esitas konverentsil ettekande “Joke tales and their targets: The clergy in Estonian jokelore”.

25.–29. juunini osales Reet Hiemäe Tallinnas Rahvusvahelise Huumori-uurimise Seltsi konverentsil ettekandega “Negotiating personal spirituality through humour” konverentsil 30th ISHS conference “Humour: positively(?) transforming”.

25.–29. juunini osales Mare Kalda Tallinna Ülikoolis Rahvusvahelise Huumori-uurimise Seltsi konverentsil ettekandega (koos Astrid Tuisuga ERAst) “Koolide meemileheküljed kolme Tartu kooli näitel” (School Memes: The Estonian Case).

27. juunil rääkis Liisi Laineste Vikerraadio “Huvitaja” saates sel ajal toimunud huumorikonverentsist.

18.–21. juulini toimus Saksamaal Münsteris Rahvusvahelise Kehakultuuri- ja Spordiajaloo Ühingu (ISHPES) XIX kongress “Sport for all - history of a vision around the world”, kus spordi ja kehalise tegevuse rahvuslike aspektide paneelis esines vanemteadur Piret Voolaid ettekandega “‘The national sport of Estonia’: From big narratives to humorous colloquial rhetoric”.

Teisipäevaseminarid

Seminare toetavad Euroopa Regionaalarengu Fond (Eesti-uuringute Tippkeskus) ja IUT 22-5.

10. aprilli rääkis Katre Kikas Jakob Hurda kogujatevõrgustikust ettekandes “‘Ühtlasi pean tänuga nimetama kahte abilist...’ Jakob Hurda kogujatevõrgustiku äärealadest”.

17. aprillil kõneles Jarno Hietalahti: “Digitaalsuse ja huumori ristteedel”. Juttu oli tehisintellekti naljatama õpetamise võimalikkusest. Seminari finantseeris Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond (Eesti Kirjandusmuuseumi ASTRA projekt EKMDHUM).

18. aprillil esines Lital Belinko (Heebrea Ülikool): “Interdistsiplinaarne lingvistiline folklooriteooria ja rahvapäraste vanasõnade struktuurianalüüs”. Kõne all olid Egiptuse ühiskonna eliidi väärtused ja ideed Vana-Egiptuse tarkusekirjanduse põhjal.

15. mail tutvustas Helen Hint Eesti-uuringute Tippkeskuse narratiivide töörühma uurimusi ettekandes “Ühed narratiivid ja mis neist leida on”.

22. mail oli seminariteemaks KORPi päringusüsteemi võimalused kirjanduskorpuste puhul. Päringusüsteem KORP on tööriist paindlike päringute tegemiseks eri tasemel märgendatud ja märgendamata korpustest. Eesti Keeleressursside Keskuse töötajad Neeme Kahusk, Kadri Vider ja Olga Gerassimenko tutvustasid KORPi päringuvõimalusi J. Vares-Barbaruse ja J. Semperi kirjavahetuse proovikorpuse näitel. Arutleti KORPi kasutusvõimaluste üle kirjanduskorpuste kontekstis, samuti lühivormide (vanasõnad, kõnekäänud) ja naljandite esitamisest tekstikorpustena.

Asta Niinemets

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas

16. märtsini külastas eesti ja võrdleva rahvaluule osakonda dr Dani Schrire Jeruusalemma Heebrea Ülikoolist. Samas kõrgkoolis doktorikraadi kaitsnud ning seejärel Saksamaal ja Ameerika Ühendriikides järel doktorantuuris viibinud Dani Schrire'i uurimistöö keskmes on folkloristika ajalugu, täpsemalt juudi folkloristika kujunemine Euroopa, Palestiina/Iisraeli ja USA rahvusvahelistes võrgustikes aastatel 1840–1970. Temalt on ilmumas ka monograafia “Collecting the Pieces of the Diaspora: Zionist Folkloristics Facing the Shoah”. Tartusse tõi teda muuhulgas huvi Tartu Ülikooli esimese rahvaluuleprofessori Walter Andersoni vastu.

7. märtsil pidas Dani Schrire loengu “Heritage, Tradition and Nostalgia: Actualizing a Lost Past after the Shoah in Zionist Folkloristics (1942–1970)”.

14. märtsil pidas Dani Schrire avaliku loengu “Walter Anderson’s Pioneering Work in Yiddish Folkloristics and the Boundaries of Folklore”, mis käsitles Andersoni uuenduslikke uurimusi jidiši folkloori alal.

15. märtsil pidas dr Schrire loengu “Poetic Emancipation: Adapting Ancient Jewish Texts to Modern European Generic Systems”.

8. ja 9. märtsil korraldas Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond koostöös kultuuriteaduste ja kunstide doktorikooliga Nelijärve puhkekeskuses rahvusvahelise folkloristide 13. talvekonverentsi “Kas sugu loeb?”.

Rahvusvahelise Rahvajutu-uurijate Seltsi (ISFNR) usundiliste juttude võrgustik (BNN) kuulutas 2017. aastal välja konkursi parima usundiliste rahvajuttude teemalise üliõpilastöö leidmiseks. Auhinna, mida antakse välja igal teisel aastal, pälvis 2018. aasta alguses Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna doktorandi Kikee Doma

Bhutia uurimistöö “Mina olen olemas, sest sina oled; meie oleme olemas, sest teie olete”: jutud jumaluste (*yul lha gzhi bdag*) ja lhopo (*bhutia*) külaelanike vastastikustest suhetest Sikkimis”.

14. märtsil pidas prof Anil Boro (Gauhati Ülikool, India) loengu “Ethnic identity movements and folklore in the context of Northeast India”.

27. märtsil pidas prof Karénina Kollmar-Paulenz (Berni ülikool) loengu “How to use belief to overcome belief: Demons in the Tibetan Buddhist *gcod*-ritual”.

29. märtsil pidas Piret Voolaid (Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna vanemteadur) valikaine “Internetifolkloor” raames külalisloengu “Ahelpostitused ja folkloori lühivormid sotsiaalmeedias: varasema pärimuse uued elud internetis”.

3.–5. aprillini pidas Jaana Kouri (Turu Ülikool) külalisloengu “Imaginary and imagination in researching (non)religion and spirituality”.

4. aprillil näitas Nefa filmi “Unustatud esivanemate varjud”, millele tegi sissejuhatuse Nefa tegevliige Yuliya Len (magistritudeng).

5. aprillil pidas Mare Kalda (Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna vanemteadur) loengu “Internetimeemid kui hübriidne kommunikatsioonizänr”.

19. aprillil pidas Anastasiya Astapova (a research fellow at the Department of Estonian and Comparative Folklore, University of Tartu and a postdoc visiting fellow at the Institute for Russian and Eurasian Studies, Uppsala University) loengu “Fake news”.

19. aprillil pidas Lital Belinko (Jeruusalemma Heebrea Ülikool) loengu “The Morphology of Folk Stories and Linguistics. Judeo-Spanish Folk Stories as a Case Study”.

23. ja 24. aprillil osales osakond traditsioonilisel noorte humanitaaride konverentsil “Noorte hääled”.

25. aprillil pidas Dr Maria Ines Palleiro (National Council for Scientific Research, Buenos Aires University, Argentina) loengu “Argentinean and Slovenian folk narrative archives: topics and classification criteria”.

4. juunil pidas Marja-Liisa Honkosalo (Helsingi Ülikool) loengu “Knowing by heart and by eyes – evidence and the problem of knowledge”.

5. juunil korraldati Tartus rahvusvaheline sümposium “Supernatural Places Revisited. The Spatial Dimensions of Folklore and Sagas”, peakorraldajad professorid Daniel Sävborg ja Ülo Valk.

28. juunil näitas India visuaalantropoloog Rajat Nayyar filmi “Kashi Labh”.

Liilia Laaneman

Kaitstud magistritöö

Aivo Põlluäär kaitses 30. mail magistritööd “Ühistegevus kui järjepidevuse sümbol kolhoosnike elulugudes Saaremaa Viktor Kingissepa nimelise kolhoosi näitel” (juhendaja dotsent Ergo-Hart Västriik; oponent vanemteadur Anu Korb (Eesti Kirjandusmuuseum)).

Kaitstud bakalaureusetööd

Liisi-Reet Reinet kaitses 30. mail bakalaureusetööd “Naiste pahed. Naiste negatiivsete omaduste kujutamine 1931. aasta Abielulehtedes ja Eesti rahvalaulude antoloogia (1971) regilauludes” (juhendaja vanemteadur Merili Metsvahi; oponent teadur Andreas Kalkun (Eesti Kirjandusmuuseum)).

Gerda-Liis Palmiste kaitses 30. mail bakalaureusetööd “Märt Raua perekonnaajalooliste teoste võrdlev analüüs” (juhendaja vanemteadur Merili Metsvahi; oponent teadur Katre Kikas (Eesti Kirjandusmuuseum)).

Maret Palusalu kaitses 30. mail bakalaureusetööd “Kooliteema elulugudes. Elulugude kogumisvõistluse “Eesti Vabariik 100. Minu elu ja armastus” näitel” (juhendaja dotsent Tiiu Jaago; oponent teadur Astrid Tuisk (Eesti Kirjandusmuuseum)).

Kätlin Kink kaitses 30. mail bakalaureusetööd “Unenäojutud folkloristliku uurimisallikana: usundiline, žanrianalüütiline ja kommunikatiivne vaatepunkt” (juhendaja dotsent Ergo-Hart Västriik; oponent: Ell Vahtramäe (Vaimastvere põhikool, eesti keele ja kirjanduse õpetaja)).

NEWS IN BRIEF

Andres Kuperjanov 60

Jubilee congratulations from Piret Voolaid and Mare Kõiva.

Folklorists as partners in an international cooperation project of sustainable rural tourism

Reet Hiimäe's overview of the Nordplus project "Sustainable Tools 4 Trainers" (T4T) is available in English in *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, Vol. 72.

August Milts – philosopher between ethics and life stories

Ginta Elksne and Māra Zirnīte from the research group of Latvian national oral history at the Institute of Philosophy and Sociology of the University of Latvia reminisce about August Milts (1928–2008), Doctor of Philosophy and initiator of Latvian oral history research, on the occasion of his 90th birth anniversary.

Collecting action "School lore 2018" exceeded all expectations

Reet Hiimäe gives an overview of the all-Estonian collecting action "School lore 2018", which took place from 24 February to 24 May 2018.

Conference on folk narratives in Ragusa

Reet Hiimäe's overview of the conference of the International Society for Folk Narrative Research (ISFNR), titled "Folk narrative in regions of intensive cultural exchange", which took place in Ragusa, Italy, on 12–16 June 2018.

International conference of humour researchers in Tallinn

Piret Voolaid and Liisi Laineste write about the conference of the International Society for Humour Studies (ISHS), under the heading "Humour: Positively (?) Transforming", which took place in Tallinn on 25–29 June 2018.

Calendar

A brief summary of the events of Estonian folklorists from April to July 2018.